

ЗАХИСТ ПРАВ ВИКРИВАЧІВ

відповідальність посадових осіб за порушення
прав викривачів)

ІНФОТЕХ

2021

Походження терміну викривач

1. **Whistleblowing** - викривання фактів протиправних дій
2. **“blow the whistle”** означає подати сигнал свистком
3. **Whistleblower** - викривач

Хто такий викривач?

1. **Викривач** – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання (*стаття 13У «Про запобігання корупції»*).
2. **Викривач** – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування та є **заявником** (*пункти 16-2 та 25 частини першої статті 3 КПК України*).

Гарантії захисту викривачів

Викривач має право:

1. Бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені цим Законом;
2. Подавати докази на підтвердження своєї заяви
3. Отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;
4. Давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;
5. На безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
6. На конфіденційність;
7. Повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно)
8. У разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;
9. На відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;
10. На винагороду;
11. На отримання психологічної допомоги;
12. На звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;
13. Отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації.

Згідно з частиною першої статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» викривачі, їх близькі особи перебувають під захистом держави.

Важливо!

*У випадках виявлення порушення вимог Закону «Про запобігання корупції» щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, **захисту викривачів** або іншого порушення цього Закону Національне агентство з питань запобігання корупції вносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації припис щодо усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності.*

Захист трудових прав викривач

Викривачу та його близьким особам у зв'язку з повідомленням про корупцію не може бути:

1. Відмовлено у прийнятті на роботу;
2. Звільнено чи примушено до звільнення;
3. Притягнуто до дисциплінарної відповідальності;
4. Піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці тощо) або загрозі таких заходів впливу.

Важливо знати:

- до негативних заходів віднесені формально правомірні рішення і дії, які носять вибіркового характер;
- викривачу не може бути відмовлено в укладенні чи продовженні договору, трудового договору (контракту), наданні адміністративних та інших послуг у зв'язку з повідомленням про корупцію;
- заборонено створювати перешкоди викривачу, його близьким особам у подальшому здійсненні трудової, професійної, господарської, громадської, наукової та іншої діяльності;
- заборонено вживати будь-яких дискримінаційних заходів у зв'язку з повідомленням.

Право викривача на конфіденційність та анонімність стаття 53-5 Закону України «Про запобігання корупції»

- **Заборонено** розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом.
- У разі якщо законом дозволяється без згоди викривача ухвалення обґрунтованого рішення про розголошення інформації про викривача або інформації, яка може ідентифікувати особу викривача, викривач **повинен бути повідомлений** про це не пізніше ніж **за 18 робочих днів** до дня розкриття відповідної інформації шляхом вручення йому повідомлення про ухвалення відповідного рішення під розписку. У повідомленні про розкриття інформації про особу викривача має бути вказано коло осіб, яким буде розголошена інформація, а також підстави такого розголошення.

Важливо!

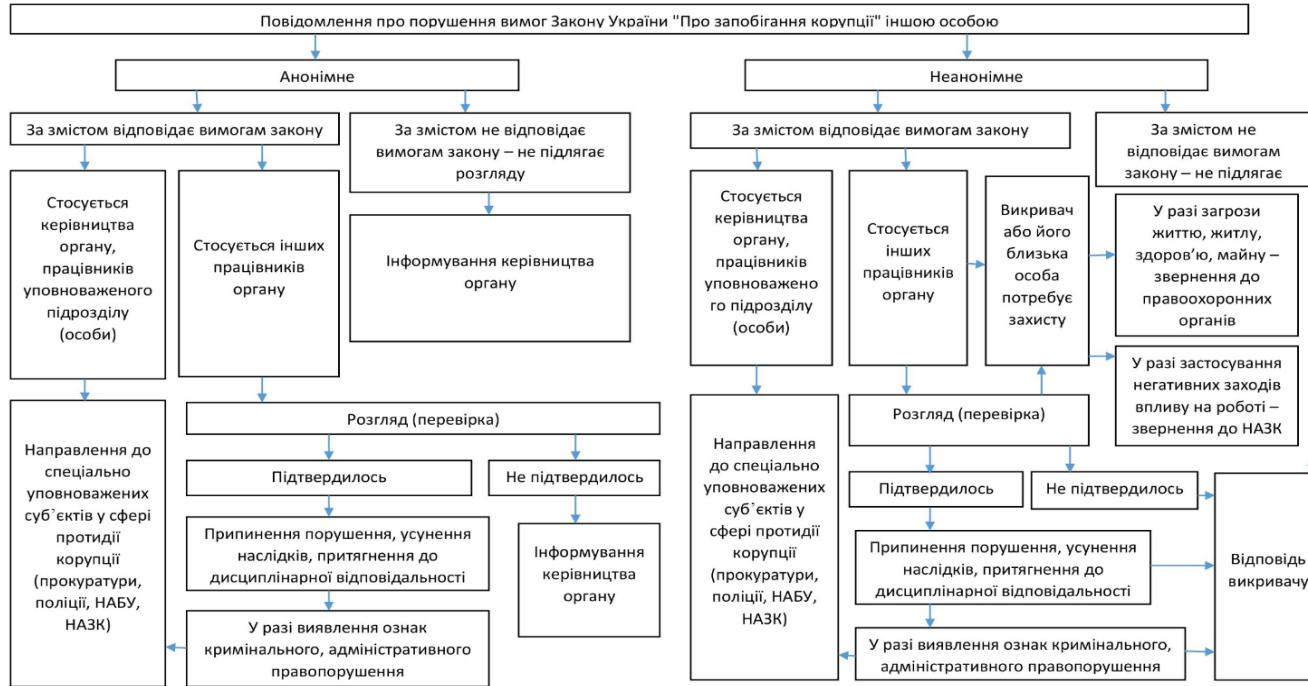
За незаконне розкриття відомостей про викривача настає відповідальність, передбачена законом.

Право викривача на отримання інформації (стаття 53-6 Закону України «Про запобігання корупції»)

Викривач має право отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування у зв'язку із здійсненим ним повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».

Важливо знати, що вищевказана інформація надається викривачу за його заявою органом, юридичною особою, посадовою або службовою особою, відповідальною за розгляд, проведення перевірки та/або розслідування у зв'язку із здійсненим викривачем повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», не пізніше **п'яти днів** після отримання заяви, **а також** за кінцевими результатами розгляду, перевірки та/або розслідування.

Схема стандартної процедури розгляду повідомлень про порушення вимог Закону

Винагорода викривачу (стаття 53 -7 Закону України «Про запобігання корупції»)

Право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину.

Розмір винагороди становить 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від злочину після ухвалення обвинувального вироку суду. Розмір винагороди не може перевищувати трьох тисяч мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину.

Важливо знати, що у випадках повідомлення декількома викривачами різної інформації про один і той самий корупційний злочин, у тому числі інформації, що доповнює відповідні факти, розмір винагороди розподіляється у рівних частинах між такими викривачами.

Юридична відповідальність викривача (стаття 53 -8 Закону України «Про запобігання корупції»)

- Викривач **не несе** юридичної відповідальності за повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», поширення зазначеної у повідомленні інформації, **незважаючи на можливе порушення** таким повідомленням своїх службових, цивільних, трудових чи інших обов'язків або зобов'язань.
- Повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» **не може** розглядатися як порушення умов конфіденційності, передбачених цивільним, трудовим або іншим договором (контрактом).
- Викривач **звільняється** від цивільно-правової відповідальності за майнову та/або моральну шкоду, завдану внаслідок здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», **крім випадку** здійснення **завідомо** неправдивого повідомлення. У разі неумисного повідомлення викривачем недостовірної інформації вона підлягає спростуванню у порядку, визначеному Цивільним кодексом України.

Державний захист викривачів

Викривач має право на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача .

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» у зв'язку з повідомленням інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення викривачі мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, яка включає такі види правових послуг, як захист, здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, складення документів процесуального характеру.

Національне агентство в разі звернення викривача здійснює представництво в суді інтересів викривача у випадках, якщо викривач неспроможний самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси викривача, не здійснюють або неналежним чином здійснюють його захист. НАЗК може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою.

Відповідальність посадових осіб за порушення прав викривачів

Кодекс законів про працю України

Стаття 2-1. Рівність трудових прав громадян України

Забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, **повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», а також сприяння особі у здійсненні такого повідомлення**, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання.

Стаття 32. Переведення на іншу роботу. Зміна істотних умов праці

Працівник, який повідомив про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», вчинених іншою особою, не може бути звільнений чи змушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з таким повідомленням або підданий іншим негативним заходам впливу, або загрозі таких заходів впливу. Викривачі корупції користуються також іншими правами та гарантіями захисту, встановленими Законом України «Про запобігання корупції».

Стаття 235. Поновлення на роботі, зміна формулювання причин звільнення, оформлення трудових відносин з працівником, який виконував роботу без укладення трудового договору, та встановлення періоду такої роботи

У разі звільнення без законної підстави або незаконного переведення на іншу роботу, **у тому числі у зв'язку з повідомленням про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою**, працівник повинен бути поновлений на попередній роботі органом, який розглядає трудовий спір.

Кримінальний кодекс України

Стаття 172 Грубе порушення законодавства про працю

Незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ним як викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», а також інше грубе порушення законодавства про працю – караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років.

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або щодо неповнолітнього, вагітної жінки, самотнього батька, матері або особи, яка їх замінює і виховує дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю, – караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців.

Повноваження сектору запобігання та виявлення корупції ДП «ІНФОТЕХ»

забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів ;

- **організація** роботи внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону «Про запобігання корупції», отримання та **організація розгляду повідомленої** через такі канали **інформації** ;
- співпраця з викривачами , забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій захисту, передбачених законом ;
- надання методичної допомоги та консультацій щодо повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону **та захисту викривачів** , проведення внутрішніх навчань з цих питань.

(ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції»,

Положення про сектор запобігання та виявлення корупції ДП «ІНФОТЕХ»).